

بسم الله الرحمن الرحيم

سوره مبارکه علق

استاد ضرابی بهمن ۱۳۹۹

جلسه ششم ۹۹/۱۱/۲۱

آیه شریفه : «أَلَمْ يَعْلَم بِأَنَّ اللَّهَ يَرَى (۱۴) - مگر ندانسته که خدا می بیند (۱۴)»

عنوان : آیا انسان نمی‌داند که خدا می‌بیند؟!

« أَلَمْ يَعْلَم بِأَنَّ اللَّهَ يَرَى » در انتخاب صراط مستقیم و نرفتن به سبل متفرقه، ملاک تشخیص چیست؟ این آیه شریفه، استفهام انکاری را از سوی خداوند مطرح می‌کند(آیا ندانست که خدا می‌بیند؟) که معنایش این است که انسان می‌داند خداوند او را می‌بیند، بنابراین قادر است به خوبی راه را از چاه تشخیص دهد. مگر چه اثری در توجه به خداوند است که او می‌تواند با یاد خدا هدایت را از ضلالت تشخیص دهد!!!

پاسخ این است که یاد خدا فطرت خفته انسان را بیدار می‌کند و در فطرت انسان معرفت به خدا و میل به خوبی‌ها و تنفر از بدی‌ها نهفته است؛ اما معرفت به خداوند در قرآن آمده است: «وَإِذْ أَخَذَ رَبُّكَ مِنْ بَنِي آدَمَ مِنْ ظُهُورِهِمْ ذُرِّيَّتَهُمْ وَأَشْهَدَهُمْ عَلَىٰ أَنفُسِهِمْ أَلَسْتُ بِرَبِّكُمْ قَالُوا بَلَىٰ شَهِدْنَا أَنْ تَقُولُوا يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِنَّا كُنَّا عَنْ هَذَا غَافِلِينَ أَوْ تَقُولُوا إِنَّمَا أَشْرَكَ آبَاؤُنَا مِنْ قَبْلُ وَكُنَّا ذُرِّيَّةً مِنْ بَعْدِهِمْ أَفَتُهْلِكُنَا بِمَا فَعَلَ الْمُبْطِلُونَ - به خاطر بیاور زمانی را که پروردگار تو، از پشت بنی‌آدم، فرزندان‌شان را بیرون آورد و آنان را به خودشان گواه گرفت. پرسید: آیا پروردگارتان نیستیم؟! گفتند: آری، گواهی می‌دهیم؛ تا این‌که روز رستاخیز (نتوانید بهانه بیاورید و) بگویید: ما از این غافل بودیم. یا بگویید: پدران ما قبل از ما

مشرک بودند و ما هم فرزندان بعد از آنها بودیم. آیا ما را به سبب آنچه باطل گروان انجام می دادند، نابود می کنی؟» (اعراف / ۱۷۲ و ۱۷۳)

ای خدا ای فضل تو حاجت روا با تو یاد هیچ کس نبود روا

اما درباره میل به خوبی ها و تنفر از بدیها : فطرت چنین است که انسان با کارهای خوب، آرامش و اطمینان می یابد و در کارهای بد، اضطراب و بی اعتمادی به او دست می دهد؛ رسول الله (صلی الله علیه و آله) فرمودند: «جُبِلَتِ الْقُلُوبُ عَلَى حُبِّ مَنْ أَحْسَنَ إِلَيْهَا ، وَ بُغْضِ مَنْ أَسَاءَ إِلَيْهَا - دلها بر محبت کسی که به آنها خوبی کند و بر نفرت از کسی که به آنها بدی روا دارد ، سرشته شده است» (تحف العقول : ۳۷) و امام صادق (ع) نیز می فرماید: «جُبِلَتِ الْقُلُوبُ عَلَى حُبِّ مَنْ يَنْفَعُهَا وَ بُغْضِ مَنْ أَضَرَ بِهَا - دلها سرشته شده بر دوستی و محبت کسی که بدانها سود رساند و بر دشمنی آن کس که بدانها زیان رساند.» (کافی، ج ۸، ص ۱۵۲).

یا رب دل پاک و جان آگام ده آه شب و گریه سحرگام ده

خدایا به ما مهربانی بده دلی ساده و آسمانی بده

عنوان : خداوند الهام کننده خوبی ها و باز دارنده از زشتی هاست.

از جمله آثار توجه به خدای مهربان این است که امام باقر علیه السلام فرمودند: «لَا يَزَالُ الْمُؤْمِنُ فِي صَلَاةٍ مَا كَانَ فِي ذِكْرِ اللَّهِ، قَائِمًا كَانَ أَوْ جَالِسًا أَوْ مُضْطَجِعًا، إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى يَقُولُ الَّذِينَ يَذْكُرُونَ اللَّهَ قِيَامًا وَ قُعُودًا وَ عَلَى جُنُوبِهِمْ... - مؤمن تا زمانی که به یاد خدا باشد، ایستاده یا نشسته یا خفته؛ پیوسته در نماز است؛ خداوند متعال می فرماید: «آنان که خدا را ایستاده و نشسته و به پهلو خفته یاد می کنند...» (أمالی الطوسی: ۱۱۶ / ۷۹)

و نماز نیز خاصیتش این است که از زشتی ها باز می دارد «وَأَقِمِ الصَّلَاةَ إِنَّ الصَّلَاةَ تَنْهَى عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ وَلَذِكْرُ اللَّهِ أَكْبَرُ وَاللَّهُ يَعْلَمُ مَا تَصْنَعُونَ - نماز را به جای آر، که همانا نماز است که (اهل نماز را) از هر کار زشت و منکر باز

می‌دارد و همانا ذکر خدا بزرگتر است، و خدا به هر چه کنید آگاه است» (عنکبوت/ ۴۵)

امام صادق علیه السلام: «إِذَا أَحَبَّ اللَّهُ تَعَالَى عَبْدًا أَلْهَمَهُ الطَّاعَةَ ، وَ أَلْزَمَهُ الْقَنَاعَةَ ، وَ فَهَّمَهُ فِي الدِّينِ ، وَ قَوَّاهُ بِالْيَقِينِ ، فَكَتَفَى بِالْكَفَافِ ، وَ اِكْتَسَى بِالْعَفَافِ . وَ إِذَا أَبْغَضَ اللَّهُ عَبْدًا حَبَّبَ إِلَيْهِ الْمَالَ ، وَ بَسَطَ لَهُ الْأَمَالَ ، وَ أَلْهَمَهُ دُنْيَاهُ ، وَ وَكَّلَهُ إِلَى هَوَاهُ ، فَرَكِبَ الْعِنَادَ ، وَ بَسَطَ الْفَسَادَ ، وَ ظَلَمَ الْعِبَادَ - هرگاه خداوند متعال بنده ای را دوست بدارد، طاعت خود را به او الهام فرماید، قناعت را پیشه او کند، در دین فقیه و آگاهش گرداند، جانش را با یقین نیرو بخشد، پس به کفاف زندگیش، بسنده کند و جامه عفت بپوشد. و هرگاه خداوند بنده ای را دشمن دارد، مال را محبوب او گرداند، آرزوهایش را دراز کند، دنیا را به دلش اندازد، او را به خواهشهای نفسش وا گذارد، پس او بر مرکب ستیز بنشیند و بساط فساد را بگسترده و بر بندگان ستم کند.» (أعلام الدین : ۲۷۸)

ای دل ز هوای اهل صورت بگذر
پر نور شو و خود از کدورت بگذر
گر نور و صفای عارفان می خواهی
از هر چه تو را نیست ضرورت بگذر

عنوان : شاهد همان حاکم و دادرس است

در آیه شریفه « أَلَمْ يَعْلَمْ بِأَنَّ اللَّهَ يَرَى » خداوند انسان را به یاد روز جزا می اندازد چرا که یاد خدا برای انسان قرین یاد عدالت و انتقام الهی و روز دادخواهی بندگان در پیشگاه خدا است و عقاب و مجازات برای خطاکاران غالباً بازدارنده است. «يَوْمَذُ الْمُجْرِمِ لَوْ يَفْتَدِي مِنْ عَذَابِ يَوْمِئِذٍ بِبَنِيهِ * وَ صَاحِبَتِهِ وَ أَخِيهِ * وَ فَصِيلَتِهِ الَّتِي تُؤَيِّهِ * وَ مَنْ فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا ثُمَّ يَنْجِيهِ * كَلَّا إِنَّهَا لَأُظَى * نَزَّاعَةً لِّلشَّوَى - گناهکار دوست می‌دارد، که فرزندان خود را، در برابر عذاب آن روز فدا کند و همسر و برادرش و قبیله‌اش را که از او حمایت می‌کرد و حتی حاضر است تمام روی زمین را فدا کند، تا نجات پیدا کند، ولی هرگز چنین نیست آری آتش جهنم شعله می‌کشد و دست و پا و پوست سر او را می‌کند و می‌برد (معارج/ ۱ تا ۱۶)

امام علی علیه السلام فرمودند : «اتَّقُوا مَعَاصِيَ اللَّهِ فِي الْخَلَوَاتِ، فَإِنَّ الشَّاهِدَ هُوَ الْحَاكِمُ» - از عصیان خداوند در خلوتگاهها بپرهیزید، چراکه شاهد، همان حاکم و دادرس است. « (نهج البلاغه/حکمت ۳۲۴) حدیثی از امام صادق علیه السلام از کتاب شریف کافی است که آن حضرت به یکی از یارانش فرمود: «خَفِ اللَّهَ كَأَنَّكَ تَرَاهُ وَإِنْ كُنْتَ لَا تَرَاهُ فَإِنَّهُ يَرَاكَ فَإِنْ كُنْتَ تَرَى أَنَّهُ لَا يَرَاكَ فَقَدْ كَفَرْتَ وَإِنْ كُنْتَ تَعْلَمُ أَنَّهُ يَرَاكَ ثُمَّ بَرَزْتَ لَهُ بِالْمَعْصِيَةِ فَقَدْ جَعَلْتَهُ مِنْ أَهْوَنِ النَّاطِرِينَ عَلَيْكَ» - از خدا بترس آنگونه که گویی او را می بینی (که شاهد و ناظر اعمال توست) و اگر تو او را نمی بینی او تو را می بیند. اگر فکر کنی او تو را نمی بیند کافر شده ای (زیرا علم خدا را محدود شمرده ای) و اگر می دانی تو را می بیند؛ ولی باز در مقام معصیت او برمی آیی، او را از کمترین بینندگان نسبت به خود قرار داده ای». زیرا از يك نگاه کننده عادی شرم داری اما از خدا شرم نمی کنی که در خلوت گناه می کنی.

در مکانی که کنی قصد گناه	گر کند کودکی از دور نگاه
شرمت آید، ز گنه در گذری	پرده عفت خود را ندی
شرمت آید ز خداوند جهان	که بود آگه ز اسرار جهان

عنوان : از هر چه یاد خدا را از دل می برد دوری کنیم.

در قرآن کریم می خوانیم: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تُلْهِكُمْ أَمْوَالُكُمْ وَلَا أَوْلَادُكُمْ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ... - ای مؤمنان! اموال و اولادتان، شما را از یاد خدا غافل نکند!...» (سوره منافقون، آیه ۹)

در دعای روز شانزدهم ماه مبارک رمضان می خوانیم: «اللَّهُمَّ وَقِّنِي فِيهِ لِمَوَافَقَةِ الْأَبْرَارِ وَجَنِّبْنِي فِيهِ مُرَافَقَةَ الْأَشْرَارِ وَأُونِي فِيهِ بِرَحْمَتِكَ إِلَى دَارِ الْقَرَارِ بِالْهَيْتِكَ يَا إِلَهَ الْعَالَمِينَ - خدایا توفیقم ده در آن به سازش کردن نیکان و دورم دار در آن از رفاقت بدان و جایم ده در آن با مهرت به سوی خانه آرامش به خدایی خودت ای معبود جهانیان.»

امام صادق علیه السلام فرمودند: «هر چیزی حدی دارد که در آنجا به پایان می رسد، مگر یاد خدا که انتها ندارد. خداوند فرایض را واجب کرد و هر که آنها را به جای آورد، همان حد آنهاست، مگر ذکر که خدای به اندک آن رضایت نداده و حدی که در آنجا پایان پذیرد قرار نداده. پس آن حضرت این آیه را تلاوت فرمود: **يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اذْكُرُوا اللَّهَ ذِكْرًا كَثِيرًا** - ای کسانی که ایمان آوردید! خدا را بسیار یاد کنید- (احزاب/۴۱) «و نیز فرمود: **«أَفْضَلُ الْوَصَايَا وَالزَّمُّهَا أَنْ لَا تَنْتَسِيَ رَبَّكَ، وَ أَنْ تَذْكُرَهُ دَائِمًا وَ لَا تَعْصِيَهُ، وَ تَعْبُدَهُ قَاعِدًا وَ قَائِمًا** - بهترین سفارشها این است که پروردگارت را فراموش نکنی و پیوسته به یادش باشی و نا فرمانی اش نکنی و نشسته و ایستاده عبادتش کنی.» (بحار الأنوار : ۲۷/۲۰۰/۷۸)

پرتو یاد خدا گر دهد آرایش دل	بگذرد عمر تو در سایه آسایش دل
ثروت و مال نبخشد به دل آرام و قرار	که از آن زاد، پریشانی و آرایش دل
هست تنها به خداوند قسم یاد خدای	ما یه راحت و آرامش و آسایش دل